

VAIKŲ PSICHOMOTORINĖS RAIDOS TIKRINIMO IR KALBOS BEI BENDRAVIMO SUTRIKIMŲ DIAGNOSTIKOS SĄSAJOS

Jovita Petrulytė, Rita Perminaitė, Laima Mikulėnaitė

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Sveikatos mokslų institutas

Raktažodžiai: kalbos ir bendravimo sutrikimai, psichomotorinės raidos tikrinimas.

neatkreipia dėmesio į tai, jog vaikas mažai kalba, nevykdo prašymų, nereaguoja į vardą.

Santrauka

Tikslas. Nustatyti, kada ir kokius pirmuosius kalbos ir bendravimo raidos sutrikimus pastebi tėvai, auginantys kalbos raidos sutrikimų turinčius vaikus, ir kaip tai susiję su raidos vertinimu ir ankstyvu raidos sutrikimo diagnozavimu.

Tyrimo medžiaga ir metodai. Atliktas vienmomentis skerspjūvio tyrimas anoniminės anketinės apklausos metodu. Apklausti 103 tėvai, atvykę į Vaikų ligoninės, Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų filialo, Vaiko raidos centro Ankstyvosios reabilitacijos skyrių ir auginantys kalbos raidos sutrikimų turinčius vaikus (1-7 metų). Tyrimas vyko 2018 – 2019 metais. Rezultatai. Dauguma tėvų (78,2 %) nurodė, jog pirmieji atkreipė dėmesį į vaiko kalbos raidą. Daugiau kaip pusė tėvų (65 %) pastebėjo vaiko iki 2 metų kalbos raidos sutrikimą. Sudėtingiau tėvams buvo pastebėti vaiko kalbos supratimo problemos, atpažinti autizmo požymius, todėl neretai (30-35 % atvejų) dėmesys vaiko raidai buvo pavėluotas. Tik pusės tiriamųjų randa buvo tikrinta šeimos gydytojų pagal psichomotorinės raidos tikrinimo lenteles. Jiems nustatytas įvairiapusis raidos sutrikimas (37,3 %), mišrus raidos sutrikimas (22,0 %), kalbos sutrikimas (14,7 %), nenurodyta diagnozė (26,0 %). Daugiau kaip pusei tiriamųjų (56 %) raidos sutrikimas diagnozuotas esant 2-3 metų. Nustatyta koreliacija tarp diagnozės nustatymo laiko ir vaiko raidos sutrikimo pastebėjimo laiko ($r=0,498$) vaiko psichomotorinės raidos tikrinimo metu ($r=0,158$).

Išvados. Kuo anksčiau pastebimi vaiko raidos atsilikimo požymiai, tuo greičiau nustatoma diagnozė. Vaiko kalbos raidos sutrikimai anksčiau diagnozuojami, jei jie buvo vertinti šeimos gydytojų pagal psichomotorinės raidos tikrinimo lenteles. Tėvai pavėluotai pastebi vaiko raidos sutrikimus, laiku

Įvadas

Kalbos išraiškos ir supratimo sutrikimai yra dažna vaikų raidos problema. Apie 15 % mažų vaikų ir apie 7 % priešmokyklinio amžiaus vaikų turi vienokių ar kitokių kalbos raidos sutrikimų [1], turinčių įtakos vaiko tolesnei raidai, pažangumui mokykloje, elgesiui ir psichinei sveikatai [1-2]. Nustatyta, jog kuo anksčiau pastebimi raidos sutrikimo požymiai, tuo efektyvesnė ankstyvoji reabilitacija [2-4].

Pastebima, jog autizmo spektro sutrikimo (toliau – ASS) paplitimas visame pasaulyje didėja [5-6]. Pagal naujausius mokslinius autizmo diagnostikos standartus, kalbos ir bendravimo raidos sutrikimus reikėtų pastebėti ir autizmą įtarti 12-18 mėn. vaikams [4,7]. Svarbūs tėvų pastebėjimai dėl vaiko raidos, nes kuo anksčiau kreipiamasi į gydytojus, tuo greičiau pradedama teikti pagalba ir tiksliai diagnozuojamas sutrikimas. Kai kuriose šalyse yra atlikta keletas tyrimų, kuriais buvo bandoma išsiaiškinti, kokius pirmuosius raidos sutrikimo požymius pastebi tėvai [8]. Tirdami autistiškus vaikus auginančių tėvų pirmuosius susirūpinimą kėlusius požymius, nustatyta, jog tėvai anksčiau pastebi judesio raidos sutrikimus, negu kalbos ir bendravimo [8]. Tėvai, atkreipę dėmesį į bendruosius, autizmui nebūdingus požymius (pvz.: motorikos sutrikimas, pasyvumas), susirūpina anksčiau, tačiau vėliau negu kiti pastebėję specifinius autizmo požymius, išgirsta pavėluotą diagnozę [8]. Svarbu, kad specialistai laiku pastebėtų kūdikių judesių raidos sutrikimą, atidžiau juos stebėtų ir atpažintų specifinius autizmo požymius [3, 8].

Nuo 2015 metų Lietuvoje pradėtas privalomasis vaikų nuo 3 mėn. iki 4 metų psichomotorinės raidos tikrinimas, atliekamas šeimos gydytojų [9]. Vaiko raida turi būti vertinama 8 kartus (3 mėn., 6 mėn., 9 mėn., 12 mėn., 18 mėn., 2 m., 3 m. ir 4 m.). Vertinamos pagrindinės vaiko raidos sritys: bendroji ir smulkioji motorika, kalbos suvokimas ir išraiška, pažinimas, socialinė ir emocinė raida, savitvarka. Nuo 2019 metų rugsėjo psichomotorinės raidos tikrinimas tapo skatinamąja paslauga, kuria tikimasi apimti didesnę

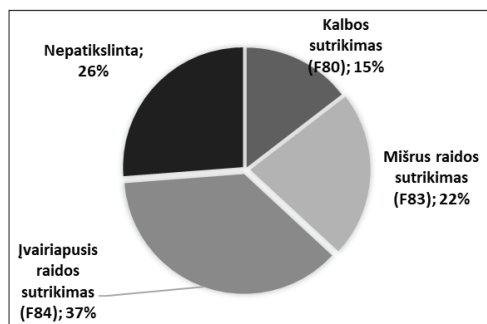
reguliariai tikrinamų vaikų skaičių. Ši priemonė turėtų padėti šeimos gydytojams kuo anksčiau nustatyti vaiko raidos sutrikimo riziką ir laiku nusiųsti pacientą ankstyvosios raidos specialistams, kad būtų pradėta teikti kompleksinę pagalbą vaikui ir jo šeimai.

Darbo uždaviniai: 1. Nustatyti, kas pirmieji atkreipia dėmesį į vaiko kalbos ir bendravimo raidos sulėtėjimą, sutrikimų požymius. 2. Įvertinti, ar laiku yra pastebimi pirmieji sutrikusios kalbos ir bendravimo raidos požymiai. 3. Nustatyti sutrikimų požymių atsiradimo laiko sąsajas su diagnozės nustatymo laiku.

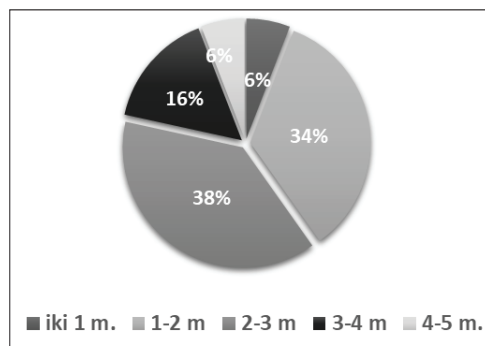
Tyrimo tikslas – nustatyti, kada ir kokius pirmuosius kalbos ir bendravimo raidos sutrikimus pastebėjo tėvai, auginantys kalbos raidos sutrikimų turinčius vaikus, ir kaip tai susiję su raidos vertinimu bei ankstyvu raidos sutrikimo diagnozavimu.

Tyrimo medžiaga ir metodai

Atliktas vienmomentis skerspjūvio tyrimas anoniminės anketinės apklausos metodu. Apklausti 103 tėvai, atvykę į Vaikų ligoninės, Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų filialo, Vaiko raidos centro Ankstyvosios reabilitacijos skyrių ir auginantys kalbos ir bendravimo raidos

1 pav. Vaikų pasiskirstymas pagal nustatytas diagnozes

2 pav. Vaikų amžius, pastebėjus raidos sulėtėjimą

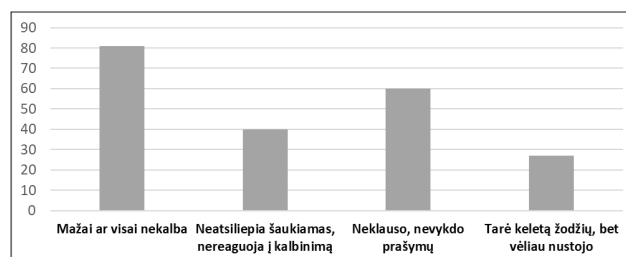
sutrikimų turinčius vaikus. Anketa sudaryta iš trijų dalių: 1 dalis demografiniai rodikliai (lytis, amžius, išsilavinimas, šeimtinė padėtis); 2 dalis – klausimai, susiję vaiko raida: išnešiotumas, čiulpimo problemos, kalbos raiškos ir kalbos suvokimo raidos pagrindiniai aspektai; 3 dalis – klausimai, susiję su pirmųjų sutrikusios raidos požymių atpažinimu ir raidos sutrikimo diagnozavimu. Tiriamųjų paskirstymas pagal amžių buvo nuo 1 m. 3 mėn iki 7 metų. Iš viso tyrime dalyvavo 74 (72 %) berniukai ir 29 (28 %) mergaitės.

Duomenų analizei taikyti aprašomosios statistikos metodai. Statistiniam reikšmingumui nustatyti nepriklausomoms imtims naudoti testai: dviems imtims naudotas Student t testas, kelioms nepriklausomoms imtims – paprasta dispersinė analizė ANOVA. Ryšių stiprumui tarp imčių nustatyti naudoti Pearson ir Spearman koreliacijos testai. Pasirinkta α klaidos rizika 0,05. Rezultatai vertinti kaip statistiškai reikšmingi, kai $p < 0,05$. Gauti duomenys apdoroti MS Excel, SPSS statistics 25 statistinėmis programomis.

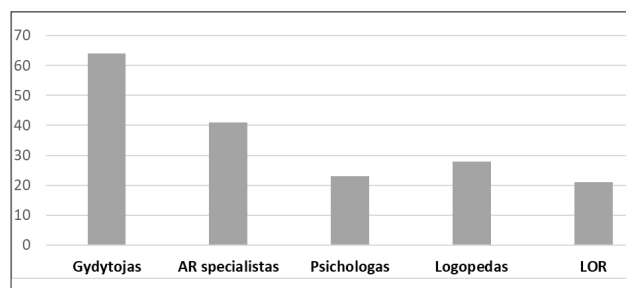
Rezultatai ir jų aptarimas

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal diagnozes pateiktas 1 paveiksle.

Tyrimo duomenimis, dauguma tėvų (78,2 %) nurodė, jog patys pirmieji atkreipė dėmesį į vaiko kalbos raidą. Retkarčiais (5,2 %) pirmasis į vaiko raidą atkreipė dėmesį šeimos gydytojas, kiti (16,6 %) buvo darželio auklėtojai ar artimieji. Daugiau kaip pusė tėvų (65%) atkreipė dėmesį į vaiko raidą

3 pav. Šeimos gydytoji išsakyti tėvų skundai

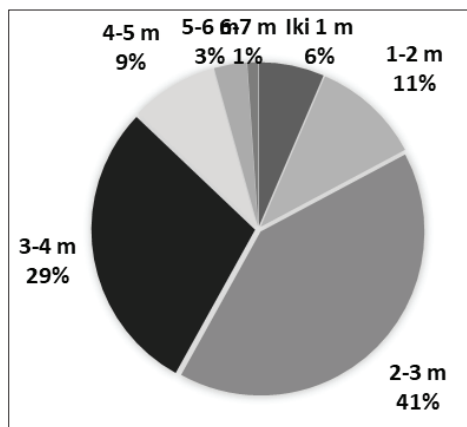
4 pav. Specialistai, kuriems buvo nusiųsti vaikai, šeimos gydytoji įtarus vaiko raidos sutrikimą

iki 2 metų imtinai (2 pav.). Vidutiniškai tėvai į vaiko raidą atkreipė dėmesį 24,9 mėn. ($\pm 10,9$). Prancūzijoje atliktame tyrime gautas panašus amžiaus vidurkis – 22,3 mėn., kai tėvai, auginantys ASS vaiką, atkreipė dėmesį į jo elgesį ir bendravimą [8].

Pagrindinis tėvų skundas, dėl kurio kreipėsi į šeimos gydytoją, buvo tai, jog vaikas nekalba ar mažai kalba (78,6 %), kiti nurodė, jog vaikas nereaguoja į vardą (38,8 %), nevykdo, neklauso nurodymų (58,3 %), regresuoja kalba (26,2 %) (3 pav.). Remiantis kitais tyrimais, dažniausiai tėvų skundai buvo susiję su kalba ar elgesiu [10,11]. JAV atliktas tyrimas, kuris vertino tėvų pastebėjimus dėl vaiko raidos bei lygino tėvų numanomas vaiko diagnozes, kreipiantis dėl platesnio vaiko raidos įvertinimo, ir vėliau nustatytas specialistų diagnozes, parodė, jog tėvų įtariamas ASS pasitvirtino ne visada (tik 30 % atvejų). Dažniausiai nustatomi raidos sutrikimai buvo specifinis kalbos ar mišrus raidos sutrikimas [10]. Tėvų supratingumas turėtų augti, kadangi jų turimos žinios apie raidos sutrikimo ankstyvuosius požymius yra nepakankamos [10,11]. Tam siūloma rengti mokymus, kad tėvai anksčiau pastebėtų raidos sutrikimo kritinius požymius ir anksčiau kreiptųsi į specialistus [10].

Gauti rezultatai parodė, jog daugelis tėvų (90,3 %), pastebėję raidos sutrikimo požymių, kreipėsi į šeimos gydytoją, retais atvejais (5,2 %) pirmasis į vaiko raidą dėmesį atkreipė šeimos gydytojas, kai kurie tėvai (4,5 %) pirmiausia kreipėsi į logoterapeutą ar kitą specialistą. Gydytojui įtarus raidos sutrikimą, daugiau nei pusė (62,1%) vaikų buvo siunčiami vaikų neurologui ar psichiatru, mažesnė dalis – ankstyvosios reabilitacijos specialistams (39,8 %), psichologui (22,3 %), logopedui (27,2 %), gydytojui otorinolaringologui dėl klausos patikrinimo (20,4 %) (4 pav.).

Tik pusė vaikų, anot tėvų, šeimos gydytojų buvo tikrinti

5 pav. Vaikų amžius, diagnozavus raidos sutrikimą

pagal psichomotorinės raidos tikrinimo lenteles. Šio skaičiaus vienareikšmiškai negalima vertinti, kadangi tai atitinka tik tėvų žinias apie tai, ar jų vaiko raida buvo reguliariai tikrinta. Daugiau kaip pusė tėvų (65 %) iki vaiko 2 metų (imtinai) pastebėjo jo kalbos raiškos sutrikimą. Sudėtingiau tėvams buvo pastebėti kalbos supratimo problemos, atpažinti autizmo požymius, todėl dažnai (30-35 % atvejų) dėmesys į vaiko raidos sutrikimo požymius buvo atkreiptas pavėluotai.

Daugiau kaip pusei tiriamųjų (56 %) iki 2-3 metų buvo diagnozuotas raidos sutrikimas (5 pav.). Diagnozė nustatyta vidutiniškai 33,4 mėn. ($SD \pm 13,3$). Nustatytos koreliacijos tarp diagnozės nustatymo laiko ir dėmesio atkreipimo į vaiko raidą laiko ($r=0,498$) vaiko psichomotorinės raidos tikrinimo metu ($r=0,158$). Kuo anksčiau tėvai atkreipė dėmesį į vaiko raidos sulėtėjimą, ar raidos sutrikimą įtarė šeimos gydytojas, atlikęs psichomotorinės raidos tikrinimą, tuo anksčiau buvo nustatyta kalbos ar bendravimo raidos sutrikimo diagnozė. Tokie veiksniai kaip tėvų išsilavinimas, vaikų skaičius šeimoje, neišnešiotumas ar vaiko lytis neturėjo jokio ryšio su ankstesniu tėvų vaiko raidos ypatumų pastebėjimu bei raidos sutrikimo diagnozės nustatymo laiko. Kituose tyrimuose šis ryšys buvo nustatytas. Šiuo atveju atitinkami statistiškai reikšmingi ryšiai nebuvo nustatyti dėl nedidelės tyrimo imties, todėl reikėtų platesnių tyrimų šia tema.

Išvados

1. Kuo anksčiau pastebimi vaiko raidos atsilikimo požymiai, tuo greičiau nustatoma diagnozė.
2. Vaiko kalbos raidos sutrikimai anksčiau diagnozuojami, jei vaiko raida buvo vertinama šeimos gydytojų pagal psichomotorinės raidos tikrinimo lenteles.
3. Tėvai pavėluotai pastebi vaiko raidos sutrikimus, laiku nekreipdami dėmesio į tai, jog vaikas mažai kalba, nevykdo prašymų, nereaguoja į vardą.

Literatūra

1. O'Hare A, Bremner L. Management of developmental speech and language disorders: part 1. Archives of Disease in Childhood 2016;101:272-277.
<https://doi.org/10.1136/archdischild-2014-307394>
2. Lorain S, Wankoff. Warning signs in the development of speech, language, and communication: when to refer to a speech-language pathologist. J Child Adolesc Psychiatr Nurs 2011;24(3):175-84.
<https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2011.00292.x>
3. Harris SR. Early motor delays as diagnostic clues in autism spectrum disorder. Eur J Pediatr (2017)176:1259.
<https://doi.org/10.1007/s00431-017-2951-7>
4. Crais ER, McComish CS, Humphreys BP, et al. Pediatric healthcare professionals' views on autism spectrum disorder

- screening at 12-18 months. *J Autism Dev Disord* 2014;44:2311. <https://doi.org/10.1007/s10803-014-2101-2>
5. Xu G, Strathearn L, Liu B, Bao W. Prevalence of autism spectrum disorder among us children and adolescents, 2014-2016. *JAMA* 2018 319(5):505. <https://doi.org/10.1001/jama.2018.0001>
  6. Qiu S, Lu Y, Li Y, et al. Prevalence of autism spectrum disorder in Asia: A systematic review and metaanalysis. *Psychiatry Res* 2019;112679. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2019.112679>
  7. Swain N R, Eadie PA, Prior MR, Reilly S. Assessing early communication skills at 12 months: a retrospective study of autism spectrum disorder. *Int J Lang Commun Disord* 2015;50:488-498. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12150>
  8. Guinchat V, Chamak B, Bonniau B, Bodeau N, Perisse D, Cohen D, Danion A. Very early signs of autism reported by parents include many concerns not specific to autism criteria. *Research Autism Spectrum Disorders* 2012;6(2):589-601. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2011.10.005>
  9. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gegužės 31 d. įsakymas Nr. 301 "Dėl profilaktinių sveikatos tikrinimų sveikatos priežiūros įstaigose". Suvestinė redakcija nuo 2019-05-16.
<<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.102647/wQpqSSDkksk>>
  10. Yimgang DP, Albury RA, Leppert LM. Do parental concerns predict developmental and behavioral diagnoses in a developmental clinic? *Sage J* 2016;263-267. <https://doi.org/10.1177/0009922816648289>
  11. Chunsuwan I, Hansakunachai T, Pornsamrit S. Parent evaluation of developmental status (PEDS) in screening: the thai experience. *Pediatr Int* 2016;58(12):1277-1283. <https://doi.org/10.1111/ped.13055>

**DEVELOPMENTAL SCREENING OF CHILDREN
AND DIAGNOSIS OF LANGUAGE
AND COMMUNICATION DISORDERS
J. Petrulytė, R. Perminaitė, L. Mikulėnaitė**

Keywords: developmental screening, language and communication disorders.

Summary

Goal of the study: to identify when and what delays in development of prespeech and speech-language skills were observed by parents of children with language and communication disorders and how it is related with the developmental screening and early diagnosis of developmental disorders.

Methods. Cross sectional study using parent's questionnaire for the group of parents, who have 1-7 year old children with speech-language problems and attended Early rehabilitation program in Child Development Center of Children's hospital, Vilnius University Hospital Santaros Clinic in 2018-2019. Number of participants N= 103.

Results. Despite established developmental screening system in Lithuania most parents (78,2 %) stated, that they themselves were the first to note language and communication delays of children. In 65% of the cases parents expressed they concerns related to expressive language delays before children reached 2 years of age. It was more challenging for parents to recognize features of autism and receptive language delays and those symptoms were recognized later than expected in 30-35% of the cases. Only half of children underwent obligatory developmental screening.

At the time of the study target group children had diagnosis of pervasive (autism spectrum) developmental disorders (37,3%), global developmental delay (22 %), speech-language disorders (14,7 %) and other non-specified developmental disorders. Most of the children (56 %) were diagnosed with developmental disorder between 2 and 3 years of age and started early rehabilitation program.

Positive correlations were determined between time of diagnosis and time of parent's raised concern about language development ($r=0.498$) and performance of developmental screening ($r=0.158$).

Conclusions. 1. The sooner child's developmental milestones are noticed, the faster the child is diagnosed. 2. Child's speech and language disorders are diagnosed earlier, if child undergo obligatory developmental screening by primary healthcare professionals. 3. Developmental delay parents notice late, do not notice in time that child speak poorly, do not respond to calling, do not fulfill requests.

Correspondence to: jovita.petrulyte@santa.lt

Gauta 2020-01-23